

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

מלאכות המשכן כמקור למלאכות האסורות בשבת
לפרשת ויקהל (על פי שיעור של הרב אלחנן סמט)

1. הגמרא במסכת שבת מט ע"ב:

"זה ששנינו 'אבות מלאכות ארבעים חסר אחת' (שבת פ"ז מ"ב) – כנגד מי?" ...
2. שמות ל"ה, ג:

"לא תבצרו אש בכל משבתיכם ביום השבת"
3. שמות ל"ד, כא:

"... וביום השביעי תשבת, בחריש ובקציר תשבת."
4. בבלי, שבת מט ע"ב:

"אמר להו רבי חנינא בר חמא: כנגד עבודות המשכן"
5. בבלי, שבת עג ע"ב:

תניא: אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה הייתה במשכן: הם זרעו – ואתם לא זרעו; הם קצרו – ואתם לא תקצרו.
6. רש"י על הסוגיא:

הם העלו את הקרשים מקרקע (- רשות הרבים) לעגלה (- רשות היחיד) – ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד; הם הורידו את הקרשים מעגלה לקרקע – ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים..."
7. בבלי, שבת ע"ד ע"ב:

"קשירה במשכן היכא הואי"
"קריעה במשכן מי הוה!?"
8. מסכת שבת פרק י"א משנה א':

"שכן הייתה עבודת הלויים: שתי עגלות זו אחר זו ברשות הרבים, מושיטין הקרשים מזו לזו, אבל לא זורקין"
9. בבלי, בשבת ע"ג ע"ב:

"היינו זורה היינו בורר, היינו מרקד!?"
... כל מילתא דהויא במשכן, אף על גב דאיכא דדמיה לה, חשיב לה"
10. שמות ל"א, יב-יז:

"אך את שבתתי תשמרו... מחלליה מות יומת, כי כל העשה בה מלאכה, ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה"
11. שמות ל"ה א-ה:

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם: אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אתם. ששת ימים תעשה מלאכה, וביום השביעי יהיה לכם קדש, שבת שבתון לה', כל העשה בו מלאכה יומת. לא תבצרו אש בכל משבתיכם ביום השבת. ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל לאמר: זה הדבר אשר צוה ה' לאמר. קחו מאתכם תרומה לה'..."
12. הרמב"ן בתחילת פרשת ויקהל:

אמר "אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות" – על מלאכת המשכן ועל כליו וכל עבודתו, והקדים השבת (- לפירוטו של הציווי הזה על עשיית המשכן) לאמר כי "ששת ימים תעשה" מלאכת "אלה הדברים", ולא ביום השביעי שהוא קודש לה'. ומכאן שאין מלאכת המשכן דוחה שבת.
13. במכילתא דר' ישמעאל:

"ויקהל משה" וגו' – למה נאמרה פרשה זו? לפי שהוא אומר (כ"ה, ח) "ועשו לי מקדש", שומע אני בין בחול בין בשבת, ומה אני מקיים "מחלליה מות יומת" (ל"א, יד – פסוק מהציווי על שבת בפרשת כי תשא) בשאר כל מלאכות, חוץ ממלאכת המשכן...תלמוד לומר "ויקהל משה"..." – בחול ולא בשבת.
14. רש"י בשבת מט ע"ב ד"ה כנגד עבודות המשכן:

פרשת שבת נסמכה לפרשת מלאכות המשכן – ללמוד הימנה.
15. רשימת ל"ט המלאכות האסורות בשבת המנויות במשנה:

א. מלאכות הפת – 11 מלאכות המלוות את תהליך עשיית הלחם כסדרו, וזהו פירוטן במשנה: "הזורע,

(ב) וקצתן מביאות עזר ותועלת, אם למדינה בכללה ותיקון הקיבוץ, או לפרטיה, כגון תיקון הדרכים והגשרים, מלאכת המתכות והכלים הנעשים מהם, מלאכת הכתיבה וכיוצא בהן, ונקראו 'מלאכות התועלת'. (ג) ויש מהן מביאות עונג ועדן לחיי האדם, אין בהן תועלת אחר, כגון מלאכת הצביעה ומעשה הרוקם והחושב והציור והמסתת וציפוי הזהב ומה שידמה להם, ונקראו 'מלאכות ההדר'...

והנה כל המלאכות הללו משובחות ומועילות להצלחת האומה, כל עוד שלא תצא בהן מן גבול השינוי והממוצע ותהרוס אל המותרות...

מעתה ייתכן לומר, שכאשר ציווה השם ברוך הוא את עמו שיקדישו את ראשית פרי בטנם ואדמתם ובהמתם לשמו הגדול, ואמרו חז"ל: אין לך דבר שאין ראשיתו מקודש לשמים, כן רצה שירימו בני ישראל את ראשית פרי מחשבותיהם ועשתונותיהם וכל כשרון מעשיהם בדברים הנוגעים לתיקון המדינה והקיבוץ, ויקדישום לעבודתו, יעשו מהם דבר לעבודת ה' במשכן וכליו ובגדי משרתיו, ועל ידי זה יהיו כל עובדיהם (- מעשיהם) מקודשים לשמים, כי יזכרו את ה' בכל מעשיהם, ולא יתורו לבקש המותר ולילך אחרי ההבל, כי מלאכה שלא הייתה במשכן אינה חשובה מלאכה, ואין ראוי לאדם מישראל לעבוד את ה' שיעסוק בה ויטריד את מחשבתו בהבליה... ולזה ציווה שייחדו את כל מעשיהם ומחשבות לבם לגבונה, ויקדישו את ראשיתם לעבודתו.

ברוך הוא וברוך שמו הגדול, אשר הבדילנו מן העמים ונתן לנו תורת אמת וחוקים טובים ומשפטים ישרים למען תהיה אהבתו ויראתו על פנינו כל הימים, אמן סלה.

18. נחמה ליבוביץ ע"ה באותו עיון:

הצו לעשות משכן וכלים, לבנות, לטוות, לארוג, לצרף, לרקע, לחבר, לדבר, להקיש, לנסר, לעשות באבן, בעץ, במטווה, הוא כאחת המצוות מסוג הביכורים, החלה, הקדשת הבכור, מסוג כל אותן המצוות המקדישות לה' את הראשית, למען דעת האדם... שכל הונו אינו אלא פיקדון הניתן לו מאת בוראו. אלא שכאן, לא רק היבול, המקנה, הפירות הם המקודשים, כי אם נכס יקר מכל הנכסים האלה – חכמתו וכח עשייתו של האדם, הם המוקדשים. עוד לפני הגיע העם למנוחה ולנחלה ולעשייה בביתו ובשדהו, בכרמו ובגינתו, בעריו ובכפריו – עוד לפני אשר יעשה האדם לביתו, יקדיש כאן מחכמתו ומיכולת עשייתו לגבוה, למען תהיה ראשית עבודתו לשם שמים.

והחורש, והקוצר, והמעמר; הדש והזורה; הבורר, הטוחן, והמרקיד והלש והאופה"

ב. מלאכות הבגד – 13 מלאכות המלוות את תהליך עשיית הבגד כסדרו, וזהו פירוטן במשנה: "הגוזז את הצמר, המלבנו, והמנפצו, והצובעו, והטווה, והמסך, והעושה שני בתי נירין, והאורג שני חוטין, והפוצע שני חוטין; הקושר, והמתיר, והתופר שתי תפירות; הקורע על מנת לתפור שתי תפירות".

ג. מלאכות הספר – 9 מלאכות המלוות את תהליך עשיית הספר (הכתוב על קלף) כסדרו, וזהו פירוטן: "הצד צבי, השוחטו, והמפשיטו, המולחו, והמעבד את עורו, והמוחקו, והמחכתו; הכותב שתי אותיות, והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות".

ד. מלאכות בניין הבית – "הבונה והסותר".

ה. ארבע מלאכות כלליות – הנוגעות לכמה מן המלאכות בתחומים הקודמים: "המכבה, והמבעיר; המכה בפטיש; המוציא מרשות לרשות".

16. הגמרא במסכת שבת עד ע"ב:

אמר רב פפא: שבק תנא דידן (- עזב התנא שלנו) בישול סממנין דהוה במשכן ונקט אופה!?

תנא דידן – סידורא דפת נקט!

17. משה מנדלסון בסוף ה'ביאור' שלו לספר שמות, מתוך נחמה ליבוביץ ע"ה 'עיונים חדשים בספר שמות', עמ' 461-458:

והנה נשלם ספר גאולת מצרים ומתן תורה ומעשה המשכן וכליו ובגדי הכהונה. וקדמונינו ז"ל העירו במקומות מפוזרים מהתלמוד והמדרשים על תכלית המעשים והמלאכות הנצטוות במשכן, מהו הנרצה והנרמז בהם...

אולם אחרי אשר הורשינו להתבונן בתכלית המעשים הנבחרים הללו, ולהוסיף עליהן כל אחד לפי כוחו, אף אנו... נוסיף על דברי הגדולים הנזכרים בחינה אחת בתכלית מעשה המשכן והמלאכות שנצטוו בו, ואפשר שלא זכרוה אחד מהמחברים ההם לרוב פשטותה והיותה גלויה וידועה במעט הסתכלות. והיא, שכאשר בחר ה' בעם קרובו להיות לו סגולה מכל העמים, ראתה החכמה העליונה שבהיותם מקובצים על אדמתם בקיבוץ מדיני (- לאחר שייכנסו לארץ) יבקשו חשבונות רבות ואמנויות שונות בכל מלאכת חרש וחושב, כידוע שבלעדם לא יתקיים האושר הכללי ולא יתקן עניינו כראוי, אף אם אמת הדבר שהעודף בהם אך למחסור.

כי אם תתבונן בכל מלאכת עבודה וחרש וחושב למיניהם, תמצא שייפרדו למינים הללו:

(א) קצתן הכרחיות, אי אפשר שיהיה האדם לנפש חיה מאושרת זולתן, כגון אותן שהן לצורך המזון והכסות והמדור ודומיהן, ואלו נקראות 'מלאכות הצורך'.